

TÜRKİYE'DE POLİTİK İSTİKRARSIZLIK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Gökhan KARTAL¹
Serdar ÖZTÜRK²

Özet

Bu çalışmamızda ekonomik büyüme performansını etkileyen en önemli etkenlerden biri olan politik yapıdaki istikrarsızlıkların ekonomik büyüme üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki 1946-2016 yılları arasında politik istikrarsızlık göstergesi olarak kabul edilen veriler toplanarak grafiklere aktarılmıştır. Oluşturduğumuz grafiklerin yanı sıra politik istikrarsızlıkların Türkiye'nin ekonomik büyüme performansına etkisini incelemek için iki endeksten yararlanılmıştır. Kullandığımız birinci endeks daha önceki bir çalışmada elde edilmiş 1955-2009 yıllarını kapsayan politik istikrarsızlık endeksidir. İkinci endeks Dünya Bankası veri tabanındaki politik istikrarsızlık göstergesi olarak kabul edilen değişkenlerden yararlanarak Temel Bileşenler Analizi yöntemi ile oluşturduğumuz 1996-2015 yıllarını kapsayan Politik İstikrarsızlık Endeksidir. Elde edilen endeks ve grafikler ile 1955-2015 yılları arasındaki GSYH verileri karşılaştırıldığında Türkiye'de politik istikrarsızlıkların yoğun olduğu dönemlerde ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Politik İstikrarsızlık, Politik İstikrarsızlık Göstergeleri, Politik İstikrarsızlık Endeksi, Türkiye'de Politik İstikrarsızlık.

Jel Sınıflandırılması: O10, O2, O38, O47

POLITIC INSTABILITY AND ECONOMIC GROWTH RELATIONSHIP IN TURKEY

Abstract

One of the most important factors affecting economic growth performance in this study is to examine the instability of political structure on economic growth. In this context, data which were accepted as a policy instability indicator between 1946-2016 in Turkey were collected and transferred to the graphs. Two indicators have been exploited to examine the effects of economic growth performance of policy disturbances, as well as graphs for creation. The one-year policy covering the years 1955-2009 is the index of instability. The second nuclear subsidies, the key components, are the Political Instability Index covering 1996-2015. The correlation between the obtained indices and graphs and the GDP between 1955 and 2015. The density of political instability in Turkey, the negative parameter of periodic economic growth.

Key Words: Economic growth, Political Instability, Political Instability Indicators, Political Instability Index, Political Instability in Turkey.

Jel Classification: O10, O2, O38, O47

¹ Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, gokhankartal.gk@gmail.com

² Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, serdarozturk@nevsehir.edu.tr

GİRİŞ

Ekonomik büyüme literatüründe büyümenin nedenleri, kaynakları ve belirleyicileri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların pek çoğunda büyümenin belirleyicisi olarak fiziki ve beşeri sermaye birikimi, teknoloji düzeyi önemli yer tutmaktadır. Bununla birlikte, bu belirleyicileri etkileyen pek çok faktör de büyüme kavramı üzerinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemli belirleyicileri etkileyen faktörler arasında coğrafi özellikler, kültürel özellikler, dışa açıklık ve kurumsal yapı/devlet yer almaktadır. Devleti oluşturan en önemli bileşen ise politik yapıdır. Bu yapıdaki istikrarsızlıklar doğrudan veya dolaylı olarak ülkenin ekonomi dahil bütün politikalarını etkileyeceğinden çok hayati bir konumdadır.

Bu çalışmamızda ülkelerin ekonomik performanslarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen, yönetsel istikrarsızlıkların yanı sıra toplumsal huzursuzluğa neden olan siyasi şiddet olaylarını içine alan çok boyutlu bir kavram olan politik istikrarsızlıkların ekonomik büyümeye etkisi dönem dönem yoğun bir şekilde birçok politik istikrarsızlık göstergesi niteliğindeki olayı yaşayan Türkiye için incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle politik istikrarsızlığın tanımı ve politik istikrarsızlık göstergeleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra ekonomi literatüründe politik istikrarsızlık ile ilgili yapılan önemli çalışmalara yer verilerek politik istikrarsızlıkların ekonomik değişkenlere etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Son olarak çalışmamızın amacı olan Türkiye'nin tarihsel süreçte politik istikrarlılık seyri ile büyüme performansı karşılaştırılarak politik istikrarsızlık dönemlerinde büyümenin hangi yönde hareket ettiği incelenmiştir.

I. POLİTİK İSTİKRARSIZLIK KAVRAMI VE POLİTİK İSTİKRARSIZLIK GÖSTERGELERİ

Politik istikrarsızlık kavramı sadece yönetsel değişiklikleri ifade etmeyip içerisinde birçok unsuru barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Bu kapsamda bu bölümde ilk önce politik istikrarsızlığın tanımı üzerinde durulacak daha sonra politik istikrarsızlık göstergelerine değinilecektir.

I. I. Politik İstikrarsızlık Kavramı

Politik istikrarsızlığının yaygın kabul gören tanımlarından birincisi, Lipset (1960) tarafından yapılan politik sistemin belirli bir tipinin sürekliliği ya da istikrarı olarak tanımlanmaktadır. Politik istikrarsızlığın ikinci tanımı, politik sistemin meşruluğuyla ilgilidir. Sanders'e göre (1981) bir politik sistem, farklı bir zaman diliminde kendisiyle ya da diğer sistemlerle karşılaştırıldığında “az” ya da “çok” istikrarlı olarak karakterize edilebilir. Devam etmekte olan devrimlerin politik istikrarsızlığın bir işareti olduğunu ve bunlara hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik yaşayan bireylerin neden olabileceğini ifade etmektedir. Politik istikrarsızlığın üçüncü görünümü toplumsal huzursuzluk görüşü olarak adlandırılır(Siermann, 1998). Bu görüşe göre politik istikrarsızlık sosyo-politik gerginliklerle eşdeğerdir. Sivil itaatsizlik tezahürleri, görevdeki hükümetin politik gücü için bir tehdit olarak değerlendirilir. Dolayısıyla politik istikrarsızlık isyan, grev, darbe veya politik amaçla motive edilen cinayetler gibi şiddet içeren siyasi olayların sayısı ile ölçülür. En önemlisi, toplumsal huzursuzluk sadece politik sistem için değil, aynı zamanda bireylerin mülkiyet haklarını da etkileyebilir. Kutuplaşma derecesi ise politik istikrarsızlığı hükümet değişikliklerinin sayısı ile ilişkilendirir. Hükümet değişikliklerin çok sık gerçekleştiği ve bu değişikliklerin farklı (genellikle çelişen) tercihlere sahip gruplar arasında olduğu ülkelerin tutarsız politikalar üreteceği açıktır. Dahası hükümetlerin değişim sıklığının yüksek olması hükümetlerin güvenebileceği politik desteğin yetersiz olduğunu göstermektedir(Bienen ve Van De Walle, 1991). Gazetecilikte politik istikrarsızlık hükümetin zayıf olduğunu göstermek için kullanılır. Politik istikrarsızlık gerçekte olmayabilir.

Politik istikrarsızlığın bu görünümünün önemli bir özelliği altında yatan belirsizliktir. Başka bir deyişle, hükümetin ülkedeki durumu istikrarsız olarak nitelendirmesi gerekmemektedir. Hükümetin hayatta kalmasını ciddiye alan siyasi gerginliklerin olması yeterlidir(Miljkovic ve Rimal, 2008: 2455-2456).

I.II. Politik İstikrarsızlık Göstergeleri

Literatürde 25 politik istikrarsızlık göstergesi vardır. Bunlar; suikastlar, bakanlar kurulu değişiklikleri, iç savaş, darbeler, büyük hükümet krizleri, gösteriler, etnik gerginlikler, yönetici değişiklikleri, bölünme (fractionalization), hükümetin istikrarı, gerilla savaşları, iç savaş, temel anayasal değişiklikler, orta çaplı iç çatışmalar, küçük çaplı iç çatışmalar, seçim sayısı, kutuplaşma (polarizasyon), iktidar partisinin iktidardaki yıl sayısı, tasfiyeler, rejim değişiklikleri, dini gerginlikler, devrimler, isyanlar, görevden ayrılan veto oyuncularının sayısı (önemli görevlerde bulunan ve alınan önemli kararlarda veto hakkı olan kişilerin görevden ayrılması veya alınması), grevler olarak sayılabilir(Lee, 2006:314). Politik istikrarsızlığın literatürde iki farklı anlayışı olduğu söylenebilir. Birincisi düzenli ve düzensiz hükümet değişiklikleri (kabine değişiklikleri, anayasa değişiklikleri vb.) şeklindeki resmi (gücünü yasalardan alan) istikrarsızlıklar; ikincisi devrimler, darbeler, iç savaşlar ve siyasi suikastlar gibi daha sert yönlerini vurgulayan gayri resmi (kanuni dayanağı olmayıp zora dayalı) istikrarsızlık (suikastlar, gerilla savaşı, grevler) anlayışları vardır(Campos, 2002:159; Campos at all. 2012:302).

Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG-International Country Risk Guide) tarafından hazırlanan hükümetin istikrarı, sosyoekonomik koşullar, yatırım profili, iç çatışma, dış çatışma, yolsuzluk, askerinin politikalara etkisi, dini gerginlikler, kanun ve düzenlemeler, etnik gerginlikler, demokratik hesap verebilirlik, bürokrasi kalitesinin yer aldığı 12 değişken ile ülkeleri puanlayarak (her değişkene farklı aralıklarda puan vererek maksimum 100 puan elde ediliyor) 0 ila 100 arasında Politik Risk Derecelendirmesi (Political Risk Rating) adında politik risk endeksi oluşturmaktadır. Aşağıdaki Tablo 1’de bu bileşenler ve bu bileşenlerden ülkelerin alabileceği en yüksek değerler verilmiştir. Ayrıca bu bileşenlerde alt bileşenlere ayrılmaktadır olup, bu alt bileşenlerden Sosyoekonomik Koşullar, Yatırım Profili, İç çatışma, Dış Çatışmanın alt bileşenleri ve bu bileşenlerde bir ülkenin alabileceği maksimum değerler Tablo 1’de verilmiştir. ICRG Politik Risk Derecelendirmesi politik risk bileşenlerinin her biri için belirtilen en yüksek bileşen değerleri her bir ülke için puanlanmakta, verilen puanların toplanmasıyla da politik risk skoru oluşturulmaktadır. Bu belirtilen bileşenler puanlanırken alt bileşenlere de ayrılmaktadır. Örneğin ilk 5 bileşen için oluşturulan alt bileşenler aşağıda Tablo 2’de verilmiştir. Her alt bileşen için maksimum 4 puan verilmekte, böylece her bileşen için maksimum 12 toplamda ise maksimum 100 puan ile ülkeler puanlanmaktadır.

Tablo 1: ICRG Politik Risk Derecelendirmesi Politik Risk Bileşenleri

Bileşen Kodu	Bileşen Adı	En Yüksek Bileşen Değeri	Bileşen Kodu	Bileşen Adı	En Yüksek Bileşen Değeri
A	Hükümetin İstikrarı	12,0	G	Askeri Politika	6,0
B	Sosyoekonomik Koşullar	12,0	H	Dini Gerginlikler	6,0
C	Yatırım Profili	12,0	I	Kanunlar ve Düzenlemeler	6,0
D	İç çatışma	12,0	J	Etnik gerilimler	6,0
E	Dış Çatışma	12,0	K	Demokratik Sorumluluk	6,0
F	Rüşvet	6,0	L	Bürokratik Kalite	4,0

Tablo 2: ICRG Politik Risk Derecelendirmesi Politik Risk Alt Bileşenleri

Sosyo-Ekonomik Koşullar		Yatırım Profili		İç Çatışma		Dış Çatışma	
İşsizlik	4	Sözleşmenin Geçerliliği	4	İç Savaş	4	Savaş	4
Tüketici Güveni	4	Geri dönüş	4	Terörizm	4	Sınır Ötesi Çatışma	4
Yoksulluk	4	Ödeme Gecikmesi	4	Sivil Rahatsızlıklar	4	Yabancı Baskılar	4
En Yüksek Bileşen Değeri	12	En Yüksek Bileşen Değeri	12	En Yüksek Bileşen Değeri	12	En Yüksek Bileşen Değeri	12

Oluşan bu puanlara göre ülkeler çok düşük riskli ülkeler (80-100), düşük riskli ülkeler (70-79,9), orta riskli ülkeler (60-69,9), yüksek riskli ülkeler (50-59,9) ve çok yüksek riskli ülkeler (0, 0-49,9) olarak sınıflandırılmaktadır. Buna göre Türkiye için Politik Risk puanı hesaplanmasına ilişkin bilgiler ile Politik Risk Puanı Tablo'3'de verilmiş olup, yüksek riskli ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 3: Türkiye'nin Politik Risk Derecelendirmesi

1	2	3	A	1	2	3	B	1	2	3	C	1	2	3	D	E	F	G	H	I	J	K	L	Değer
3	2,5	2	7,5	2,5	2	2	6,5	2,5	2	2	6,5	2,5	1,5	2	6	7,5	2,5	2	3,5	3	2	3,5	2	52,5

Alesina and Perotti, (1996) tarafından 1960-1985 yılları arasındaki 71 ülke örneğiyle yaptığı çalışmada politik istikrarsızlığı ikiye ayırmıştır:

1-Yönetici İstikrarsızlığı: Hükümet Değişikliklerini Gözlemleme Eğilimi değişkeni

2-Toplumsal Huzursuzluk ve Siyasi Şiddetin Göstergeleri: Sosyo-politik istikrarsızlık endeksi

Yazar çalışmada politik istikrarsızlığı ölçmek için ikinci yaklaşımı benimsemiştir. Toplumsal huzursuzluk ve siyasi şiddetin göstergeleri olarak sosyo-politik istikrarsızlık endeksi (SPI) oluşturmuştur. Bu endeks siyasi amaçlı suikastların sayısı (ASSASS) yurt içi şiddet olaylarıyla bağlantılı olarak öldürülen insan sayısı (DEATH), başarılı darbelerin sayısı (SCOUP), başarısız darbelerin sayısı (UCOUP), Demokrasi değişkeni (DEM: demokrasilerde 1, yarı demokrasilerde 0,5 ve diktatörlüklerde 0 değerini alan kukla bir değişkeni) değişkenlerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.

II. POLİTİK İSTIKRARSIZLIK EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ LİTERATÜR ÖZETİ

Neoklasik iktisatçılara tepki olarak doğan kurumsal iktisatçılara göre iktisadi performansın şekillenmesinde kurumlar çok önemlidir. Kurumsal yaklaşım uygun yasal ve politik kurumların varlığında piyasa sisteminin, piyasa katılımcılarının fiziki ve beşeriye yatırım yapmaları yönünde teşvik edeceğini ve yeniliğe yönelik üretim metotları geliştireceğini öne sürmektedir. Saygı duyulan ve etkin kurumların varlığı bilgi arama işlevinin kolaylaştırır, bireyin özgürlük alanını güvence altına

alır, güç kullanımını sınırlar, aşırı ve gereksiz baskıyı önler, aynı zamanda toplumsal çatışmaların ortadan kalkmasının sağlayarak toplumsal barışı sağlar, kıt kaynakların korunmasını teşvik eder. Kısaca bireylerin etkileşiminde istikrarlı yapılar oluşturarak belirsizliği önler. Etkin kurumsal yapı kurumların işlemlerin daha güvenli gerçekleşmesini sağlayarak ekonomideki yatırım, tüketim gibi kararları etkileyerek ekonomik büyümeye yardımcı olur. Kurumsal yapı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmalardan Barro (1996) yaptığı çalışmada demokrasinin büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucunu elde etmiştir. Rodrik (2000) katılımcı demokrasilerde yüksek büyüme hızına ulaşıldığı sonucuna varmıştır. Tavarez ve Wacziarg (2001) demokrasi beşeri sermaye birikimini artırarak ve gelir adaletsizliğini azaltarak büyümeye katkı sağladığını bulmuştur. Siddique ve Ahmed (2010) kurumsal kalite ve ekonomik performans arasında pozitif ilişki bulmuştur. Hall ve Jones, (1997) ülkeler arasındaki ekonomik başarı düzeyindeki farklılıkların başlıca ekonomik ortamı belirleyen kurumlar ve hükümet politikaları (veya kurumsal altyapı) tarafından sağlandığı yönünde ampirik kanıtlar elde etmişlerdir. Mauro (1995), Shera vd. (2014), Ali ve Isse (2003) ve Mendez ve Sepulveda (2001)'da yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında negatif ilişki bulmuşlardır

Kurumsal yapının bir unsuru olan politik istikrarsızlık ise politik çatışmalar, kargaşa ve şiddet ile eşanlamlı olarak görülür ve gelecekteki mülkiyet haklarının üretken faaliyetleri ve özellikle de yatırım kararlarını engelleyen belirsizliklere neden olur. Bu fikir, son ampirik literatürde destek bulmuştur (Belletini, 1998:19). Buna göre bir önceki bölümde değindiğimiz Alesina ve Perotti (1996) çalışmasında SPI ve yatırım değişkenleri ile yapılan uygulamada sosyo-politik istikrarsızlığın yatırıma baskı yaptığı ve gelir eşitsizliğinin de sosyo-politik ortamı daha dengesiz kıldığı sonucunu elde etmiştir. Ayrıca, SPI hem gelir düzeyi hem de eğitim düzeyi ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucu elde etmiştir. Bunun yanında yoksulluk ile sosyo-politik istikrarsızlık arasında pozitif bir bağıntıyı elde etmiştir. Gelir eşitsizliği sosyal eşitsizliği besleyerek sosyo-politik istikrarsızlığı arttıracaktır. Gelir eşitsizliği politika-ekonomi ortamında oluşturacağı belirsizlikle yatırımları azaltacaktır. Campos vd. (2012) çalışmalarında resmi istikrarsızlık (örneğin kabine değişiklikleri, büyüklüğü ve anayasal değişiklikler), büyüme üzerinde dolaylı bir etkiye sahipken (belirsizlik yoluyla), gayri resmi politik istikrarsızlık (suikast, gerilla savaşı, grev) ekonomik büyüme üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye sahip olduğu sonucunu elde etmiştir. Aisen ve Veiga (2013) yaptığı ampirik çalışmada yüksek politik istikrarsızlık derecelerinin düşük kişi başı GSYH büyüme oranları ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Aktarım kanallarıyla ilgili olarak, politik istikrarsızlığın verimlilik artış oranlarını ve daha küçük bir dereceye kadar fiziksel ve beşeri sermaye birikimini düşürerek büyümeyi olumsuz etkilediği sonucunu elde etmiştir. Son olarak yazar çalışmada ekonomik özgürlük ve etnik homojenlik büyümeye yararlı olsa da, demokrasinin küçük de olsa olumsuz etkisi olabileceği yorumunu yapmıştır. Cumming vd. (2016) çalışmada finansal kredilere erişimin artmasının yenilik (inovasyon) yatırımlarına olumlu etkisinin olduğunu fakat bu olumlu etkiyi politik istikrarsızlığın azalttığı sonucunu bulmuştur. Yani politik istikrarsızlıklar yenilik yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. İnovasyon teknolojik yenilikleri, teknolojik yenilikler verimliliği, verimlilikteki artışında ekonomik büyümeyi etkilediği düşünüldüğünde bu zincirleme etkinin sonucunda, politik istikrarsızlıkların yenilik yatırımlarına olumsuz etkisinin ekonomik büyümeyi de olumsuz etkileyeceği sonucuna varabiliriz. Butkiewicz (2005) 100'den fazla ülke ile yaptığı çalışmasının sonuçları sosyo-politik istikrarsızlığın orta gelirli ve iyi/ileri demokrasi ülkeleri üzerinde daha olumsuz etkileri olduğunu ima etmektedir. Özellikle sadece dört düşük gelirli ve yoksul demokrasi ülkenin sosyo-politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmekle birlikte, dokuz orta gelirli ve iyi/ileri demokrasi ülkeleri için negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum, orta gelirli ve iyi/ileri demokrasi ülkelerinin, sosyo-politik istikrarsızlıktan rahatsız olduklarında, bu ülkelerde bu sorunlarla baş edebilecek güçlü kurumlara sahip oldukları düşünülse de, çok daha fazla tehlikede oldukları gerçeğini yansıtabilir. Düşük gelirli ve yoksul demokrasi ülkeleri, bu sorunlara daha çok alıştıkları için sosyo-politik istikrarsızlıktan daha az etkilenebilir. Yazarın çalışmasının sonuçları, sosyo-politik istikrarsızlığın orta ve yüksek gelirli ülkeler ile iyi demokrasi ülkelerinde düşük gelirli ve yoksul demokrasi ülkelerine göre daha büyük olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Parlakyıldız ve Güvel (2015), 1998-2012 yılları arasında 45 ülke için politik sistemlerin, politik istikrarsızlık ve

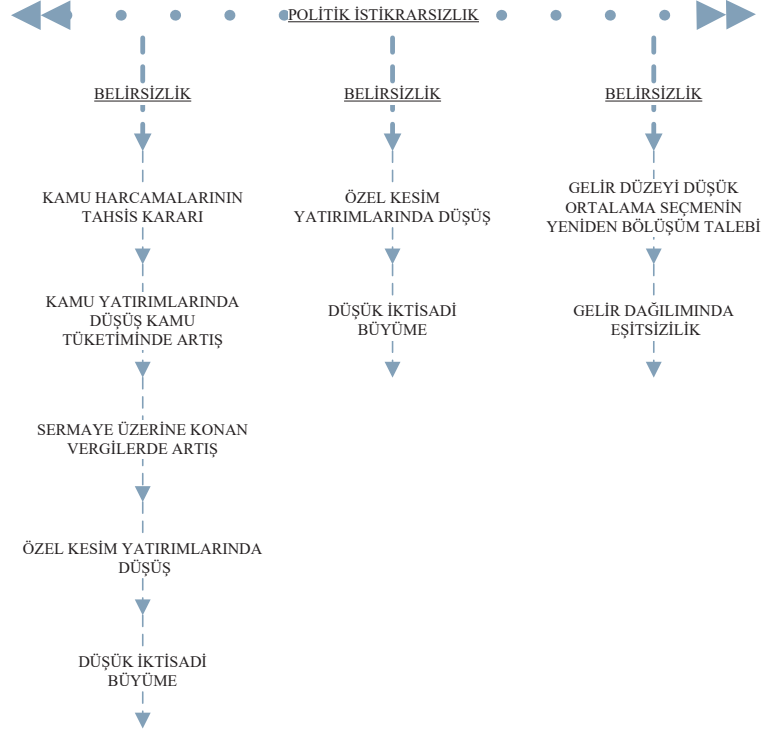
ekonomik özgürlük seviyelerinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY) üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında politik sistem endeksinin DYSY üzerinde bir etkisinin olmadığını; ancak (bu endeksten yola çıkılarak oluşturulan politik sistem kategorizasyonuna göre) demokrasi ile yönetilen ülkelerin DYSY'yi pozitif etkilediğini belirtmektedir. Bu çalışmada yazarlar ayrıca politik istikrarsızlık seviyesinin DYSY'yi azalttığı, ülkelerin sahip olduğu ekonomik özgürlük seviyesinin ise DYSY'yi etkilemediği sonucunu elde etmişlerdir.

Tablo 4: Politik İstikrarsızlık Büyüme Literatür Özeti

Yazar	Konu	Sonuç
Alesina ve Perotti (1996)	Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksi-Yatırım Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksi-Eğitim Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksi-Yolsuzluk	Negatif ilişki Negatif ilişki Pozitif ilişki
Campos vd. (2012)	Resmi İstikrarsızlık-Büyüme Gayri Resmi İstikrarsızlık-Büyüme	Dolaylı negatif ilişki Doğrudan negatif ilişki
Aisen ve Veiga (2013)	Politik İstikrarsızlık-Büyüme	Negatif ilişki
Alcántar-Toledo ve Venieris (2014)	Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksi- Ekonomik Büyüme	Negatif ilişki
Butkiewicz ve Yanikkaya (2005)	Sosyo-Politik İstikrarsızlık- Büyüme	Negatif ilişki
Brückner ve Gradstein (2015)	Ulusal Gelir Büyümesinin Siyasi Risk Üzerine Etkisi	Büyüme siyasi riskleri azaltmakta
Campos ve Nugent (2002)	Sosyo-Politik İstikrarsızlık Endeksi- Ekonomik Büyüme	Siyasi istikrarsızlıktan ekonomik büyüme doğru negatif ilişki
Jong-A-Pin (2009)	Siyasi İstikrarsızlık-Büyüme	Negatif ilişki
Barro (1996)	Demokrasi-Büyüme	Pozitif ilişki
Rodrik (2000)	Demokrasi-Büyüme	Pozitif ilişki
Tavarez ve Wacziarg (2001)	Demokrasi-Büyüme	Pozitif ilişki
Siddique ve Ahmed (2010)	Kurumsal Kalite-Büyüme	Pozitif ilişki
Mauro (1995)	Yolsuzluk-Büyüme	Negatif ilişki
Shera vd. (2014)	Yolsuzluk-Büyüme	Negatif ilişki
Ali ve Isse (2003)	Yolsuzluk-Büyüme	Negatif ilişki
Mendez ve Sepulveda (2001)	Yolsuzluk-Büyüme	Negatif ilişki
Cumming vd. (2016)	Finansal Kredilere Erişim-Yenilik Yatırımları- Politik İstikrarsızlık	Politik istikrarsızlık yenilik yatırımlarının olumlu etkisini azaltıyor
Parlak yıldız ve Güvel (2015)	Politik İstikrarsızlık- DYSY	Politik istikrarsızlık DYSY'yi azaltmakta
Artan ve Hayaloğlu (2014)	Kurumsal Yapı-Ekonomik Büyüme	Uzun dönemde olumlu etki
Çam (2014)	Politik Risk Primi İle Firma Değeri	Negatif ilişki
Arslan (2011)	Politik İstikrarsızlık ve GSYH	GSYH'den politik istikrarsızlığa doğru tek yönlü nedensellik
Şanlısoy ve Kök (2010)	Politik İstikrarsızlık-Büyüme	Negatif ilişki

Yazar	Konu	Sonuç
Balan (2016)	Politik İstikrar ve Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	Nedensellik yok

Şekil 1: Politik İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Kanallarına Etkisi

Kaynak: Arslan, 2011:75

Politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme açısından önemi, ülkelerin büyüme süreçlerine tarihsel bir açıdan bakıldığında en çarpıcı örnek Arjantin ve Japonya örneği karşımıza çıkar. 1960'lı yıllarda Arjantin ekonomisinde kişi başına düşen milli gelir Japon ekonomisinden çok yüksek olmasına rağmen Alesina ve diğ. (1996:189) göre Arjantin'in politik tarihinde eksik olmayan siyasal şiddet, darbe ve istikrarsızlık Arjantin ekonomisini Japon ekonomisinin çok gerisinde bırakmıştır. Politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında teorik ilişki sermaye birikimi ve yatırım aracılığıyla kurulabilmektedir. Sermaye birikimi ve yatırım, rejim ve rejim politikalarının öngörülebilir bir gelecek için istikrarlı olmasına bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. İstikrarsızlık yasal ve siyasi ortamda belirsizliğe yol açabilir. Belirsizlik ise sermaye veya yatırım projelerinin beklenen reel getirisini düşürerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir. İktisadi büyüme ve politik istikrarsızlık arasında kurulan teorik ilişkilerden bir diğeri hükümetlerin kamu harcamalarını tüketim ve yatırım arasında tahsis kararı alırken ortaya çıkmaktadır. Siyasi istikrarsızlık, hükümetlerin tekrar seçilmeleri konusunda bir belirsizlik yaratmakta ve uzun vadeli yatırım kararları almalarına engel olabilmektedir. Bu durum, kamu yatırım-tüketim dengesinde bir bozulmaya yol açarak, kamu yatırımı yerine kamu tüketiminde artışa yol açabilmektedir. Politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında kurulan diğeri bir teorik ilişki, yeniden bölüşüm talebindeki artış yolu ile gerçekleşmektedir. Bu yaklaşım, gelir dağılımındaki eşitsizliğin gelir düzeyi düşük ortalama bir seçmene yol açarak, yeniden bölüşüm talebini arttıracak varsayımına dayanmaktadır. Yeniden bölüşüm talebi, politik istikrarsızlığa yol açabilecek ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunabilecektir. Politik istikrarsızlık ekonomik büyüme üzerine bahsedilen bu etkiler yukarıdaki Şekil 1'de özetlenmiştir(Arslan, 2011:73-75).

III. TÜRKİYE’DE POLİTİK İSTİKRARSIZLIK VE EKONOMİK BÜYÜME

Politik istikrarsızlık göstergelerini incelediğimiz bölümümüzde ICRG tarafından hazırlanan Politik Risk Derecelendirmesinden bahsetmiştik. Aşağıdaki Tablo 5’de Türkiye’nin Ağustos 2015 ve Temmuz 2016 tarihlerindeki politik risk skoru verilmiştir. Ayrıca ICRG ülkelerin Politik Risk Derecelendirmesinde iyimser ve kötümse olmak üzere beklentilere de yer vermektedir. Türkiye için 1 yıllık ve 5 yıllık beklentilerde Tablo 5’de verilmiştir. Buna göre ülkemiz 2016 itibariyle yüksek riskli ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 5: Türkiye’nin Politik Risk Derecelendirmesi

Ağu.15	Tem.16	1 Yıllık Tahmin			5 Yıllık Tahmin		
		En Kötü	En İyi	Fark	En Kötü	En İyi	Fark
51,5	52,5	50	58	8	47	66	19

Bu bölümde ülkemizdeki politik istikrarsızlığın seyri bir önceki bölümde bahsettiğimiz Alesina ve Perotti (1996) tarafından yapılan ayırım çerçevesinde incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle ülkemizdeki yönetsel istikrarsızlığa neden olan olaylar, daha sonrasında toplumsal huzursuzluk ve şiddet kaynaklı politik istikrarsızlık olayları incelenecektir. Son başlığımız ise çalışmamızın amacı olan politik istikrarsızlığın ülkemiz ekonomik büyüme performansı üzerine etkisi incelenecektir.

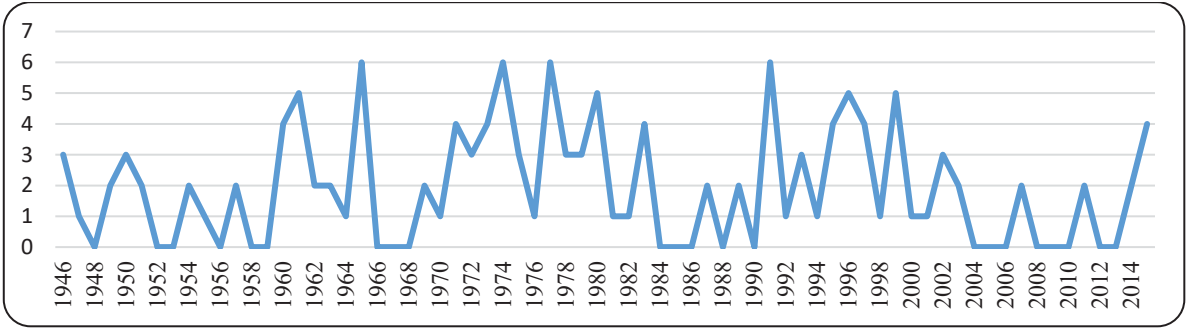
III. I. Türkiye’de Yönetim İstikrarsızlığı

Türkiye Cumhuriyeti politik tarihi incelendiğinde cumhuriyetin ilk yıllarında tek partili yönetim hakim olduğu görünmektedir. Ara ara çok partili sistem denense de Demokrat Partinin ortaya çıkışına kadar bunda başarılı olunamamıştır. 1946 yılında ilk çok partili seçimler gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye’de askeri darbeler, muhtıralar, koalisyon hükümetleri, azınlık hükümetleri adı altında çok dalgalı bir siyasi tarihe sahiptir. 1960 darbesi ve 1961 Anayasası, Babıali baskınından beri “unutulan” militer, paramiliter müdahale pratiğinin canlandığı, Türkiye’nin de Soğuk Savaş koşullarında NATO’nun Akdeniz Avrupası siyasetine uyarlandığı, sınıf çatışmalarının siyasi alanı etkilediği ve bu etkilere göre yeni politikaların devreye girdiği bir dönem olarak (Aydın ve Taşkın, 2014:19) Türkiye Cumhuriyeti’nin darbeler tarihinin başlangıcıdır. Türkiye’de 2016 yılına kadar toplam 65 hükümet kurulmuştur. Bu hükümetlerden 27 Mayıs Askeri Darbesi ile Adnan Menderes’in başbakan olduğu 23. hükümet, ordunun 12 Mart 1971’de verdiği muhtıra ile Süleyman Demirel’in başbakan olduğu 32. hükümet, 12 Eylül 1980 Askeri darbesi ile yine Süleyman Demirel’in başbakan olduğu 43. hükümet, 28 Şubat Postmodern Darbe olarak adlandırılan darbe ile Necmettin Erbakan’ın başbakan olduğu 54. hükümet gayri resmi müdahaleler ile el değiştirilmiştir. 24.-25.- 33.-34.-35.-36.- 44. hükümetler darbe sonrasında askerin doğrudan etkisiyle kurulmuş hükümetlerdir. Toplam kurulan 65 hükümetin ortalama görev süresi yaklaşık 520 gündür. 1946 yılında yapılan seçimle 15. hükümet kurulduğu düşünüldüğünde çok partili hayata geçildiğinden beri toplam 50 hükümet kurulmuştur. Başka bir ifadeyle 70 yılda toplam 50 hükümet kurulmuş, bu hükümetlerin ortalama süresi ise yaklaşık 510 gündür. Bu rakam çok partili hayata geçmeden önce yaklaşık 560 gündür. Bugüne kadar 6 hükümet askeri darbe sonrasında, seçimlerin yenilenmesi ve erken seçim nedeniyle 3 geçici hükümet, 4 azınlık hükümeti, 34 tek parti hükümeti ve 16 koalisyon hükümeti 1 de seçim hükümeti kuruldu. Bu bilgiler Türkiye yönetim açısından ne kadar istikrarsız bir yapıda olduğu göstermektedir.

Çalışmamızda ülkemizde yönetim istikrarsızlık göstergesi için daha önce belirttiğimiz ICRG Politik Risk Derecelendirmesinden esinlenerek yönetsel değişiklik için gösterge niteliğindeki verileri puanlayarak yönetsel istikrarsızlık endeksi oluşturduk. Buna göre puanlama için hükümet

değişiklik sayısı (kabine değişikliği), başbakan değişikliği (genelde hükümet politikalarını değiştirir), darbe, koalisyon hükümeti, askeri müdahale sonrasında doğrudan askerin etkisiyle kurulmuş hükümet değişkenleri seçilmiştir. Bu değişiklikler o yıl için mevcut ise 1 değilse 0 değeri verilmiştir. Örneğin bir yılda 2 kez hükümet değişikliği yaşanmışsa 2 (1+1), hiç değişiklik yoksa 0 değeri verilerek o yıl için Yönetimsel İstikrarsızlık Endeksi elde edilmiştir. Aşağıdaki Grafik 1 1946-2015 yılları arasında çalışmamızda elde edilen verilerin toplanmasıyla (1 ve 0 değerlerinin toplanmasıyla) elde edilen değerlerin yıllar itibariyle seyrini göstermektedir. Ayrıca Ek 1’de bu değişiklikler ayrı ayrı grafiklerde gösterilmiştir.

Grafik 1: Türkiye’de Yönetim İstikrarsızlığı

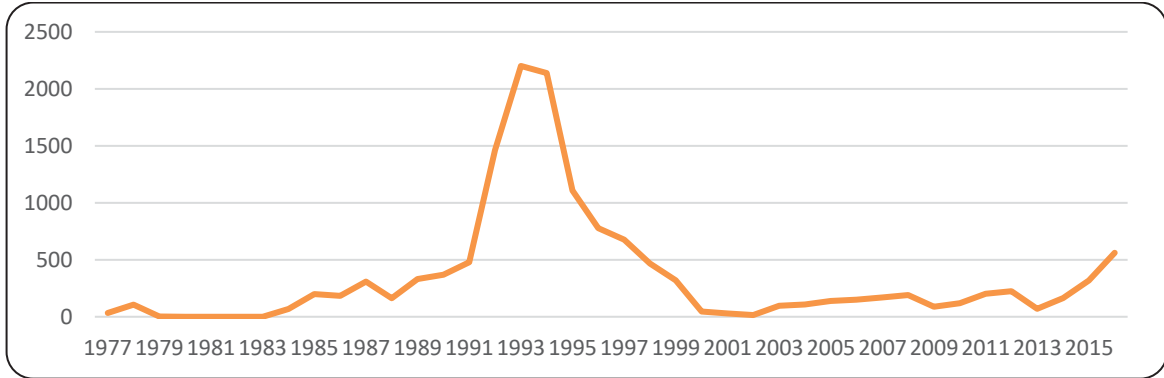
III. II. Türkiye’de Toplumsal Huzursuzluk ve Siyasi Şiddet Olayları

Türkiye, tarihsel süreç incelendiğinde yönetsel istikrarsızlığın yanında toplumsal huzursuzluğa sebep olan iç ve dış kaynaklı birçok şiddet olaylarıyla da mücadele etmiştir. 70’li ve 80’li yıllarda asala terör örgütünün eylemleri, 80’lerde başlayıp halen devam eden PKK terör örgütünün eylemleri, 1977 kanlı 1 Mayıs, 1978 Maraş Olayları, 1993 Madımak Olayı, 1995 Gazi Mahallesi Olayları, 2013 Gezi Parkı Protestoları, 2014 6-7 Ekim Olayları, 2016 darbe girişimi ve son zamanlardaki DEAŞ, Suriye ve diğer komşu ülkelerin durumundan kaynaklanan gelişmeler toplumsal huzursuzluğa neden olan olaylardan ilk akla gelenlerdir. Bunun yanında toplumda infiale yol açan faili meçhul cinayetler ve suikastlar bu tarihi süreç içerisinde defalarca ülkemizin toplumsal huzur ve barış ortamına zarar vermiştir. Toplumsal huzur ve barışa zarar veren bu olaylar birçok can kaybının yanında ülkenin ekonomik kaynaklarına da zarar vermiş, kamu harcamalarının bu yönde harcanması neticesinde kamu harcamalarının verimsizliğine sebep olmuştur. Bu sayılan olaylar literatürde daha önce belirttiğimiz üzere politik istikrarsızlık göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

Politik istikrarsızlığa neden olan toplumsal huzursuzluk ve şiddet olayların en önemlisi terör saldırılarıdır. Özellikle PKK terör örgütünün 1984 yılından itibaren aralıksız saldırılarda toplam 13.570 vatandaşımız şehit olmuştur. Bu yıllık ortalamada yaklaşık 424’tür. Buda bize günde 1’den fazla vatandaşımızı yitirdiğimizi göstermektedir. Başka bir ifadeyle her gün gündemde TV, gazetede ve sosyal medyada şehit haberleri duymak zorunda kalmaktayız. Terör örgütü yaklaşık 72 bin 500 terör eylemi gerçekleştirmiştir. Buda yılda yaklaşık 2265, günde 6 eylem yapıldığı anlamına gelir. Küreselleşen dünyada bu ve bu gibi olayların ekonomik aktörlere etkisi elbette şiddetli olacaktır. Ayrıca bu verdiğimiz örnek sadece PKK eylemleri olduğunu da unutmamalıyız. Ülkemiz PKK dışında halen birçok terör örgütünün saldırılarına maruz kalmaktadır. Önemli kişilere karşı yapılan suikastlarda toplumsal huzursuzluğu ve şiddeti körükleyen olaylardır. Çalışmamızda 1948-2009 yılları arasında gerçekleşen 30 suikast tespit edilmiştir. Bu sayı sadece çok önemli görülen kişilere yapılan suikastlar olup, daha ayrıntılı bir çalışmada bu sayının kat be kat fazlasının bulunması mümkündür. Bu suikastlardan bazıları siyasilere bazıları gazetecilere bazıları bilim ve sanat dünyasındaki önemli kişilere karşı yapılmış olup, hem yurt içinde hem de yurt dışında ülkenin itibarına ve istikrarına zarar vermiş, ülkemiz için istikrarsız bir ülke imajı oluşturmuştur. Bu veriler bile bize tarihsel süreç içerisinde, tıpkı yönetim istikrarsızlığında olduğu gibi, olumsuz bir tablo

çıkarmaktadır. Kısaca Türkiye hem yönetsel istikrarsızlık türlerinde yer alan değişkenlerin hem de toplumsal huzursuzluk ve siyasi şiddet olayları değişkeninin etkisiyle literatürde bahsedilen politik istikrarsızlık sarmalında “ekonomisini büyütme” çalışmıştır. Aşağıda Grafik 2’de (ayrıca Ek 1 Grafik 5 (f)’e bkz.) 1 Mayıs 1977’deki 1 Mayıs olaylarından 2016 yılına kadar toplumsal huzursuzluk ve şiddet içeren olaylardaki can kaybı verileri ile elde edilmiş grafik yer almaktadır. Grafikten ülkemizde bu tür olayların yoğunlaştığı ve bu olayların nispeten azaldığı dönemler rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

Grafik 2: Türkiye’de Toplumsal Huzursuzluk ve Siyasi Şiddet Olayları

III. III. Türkiye’de Politik İstikrarsızlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine

Türkiye’nin sahip olduğu jeopolitik konum, sosyoekonomik koşullar, iç karışıklığı tetikleyici unsurların varlığı, etnik gerilimler, bürokratik engeller ve demokrasinin tam olgunlaşmaması, politik risk üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Politik faktörlere bağlı olarak oluşabilecek olumsuzluklar ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirebilir. Ayrıca gelişmiş ülkeler düzeyinden, az gelişmiş ülkeler düzeyine inildikçe politik risk faktörlerin daha etkili sonuçlar ortaya çıkardığı genel kabul görmüş bir düşünce olmasından dolayı, ülke bazında politik risk faktörlerine bağlı olumsuzlukları azaltıcı veya ortadan kaldıracı tedbirler alınmalı ve gerekli düzenlemeler ivedilikle yapılmalıdır (Çam, 2014:120).

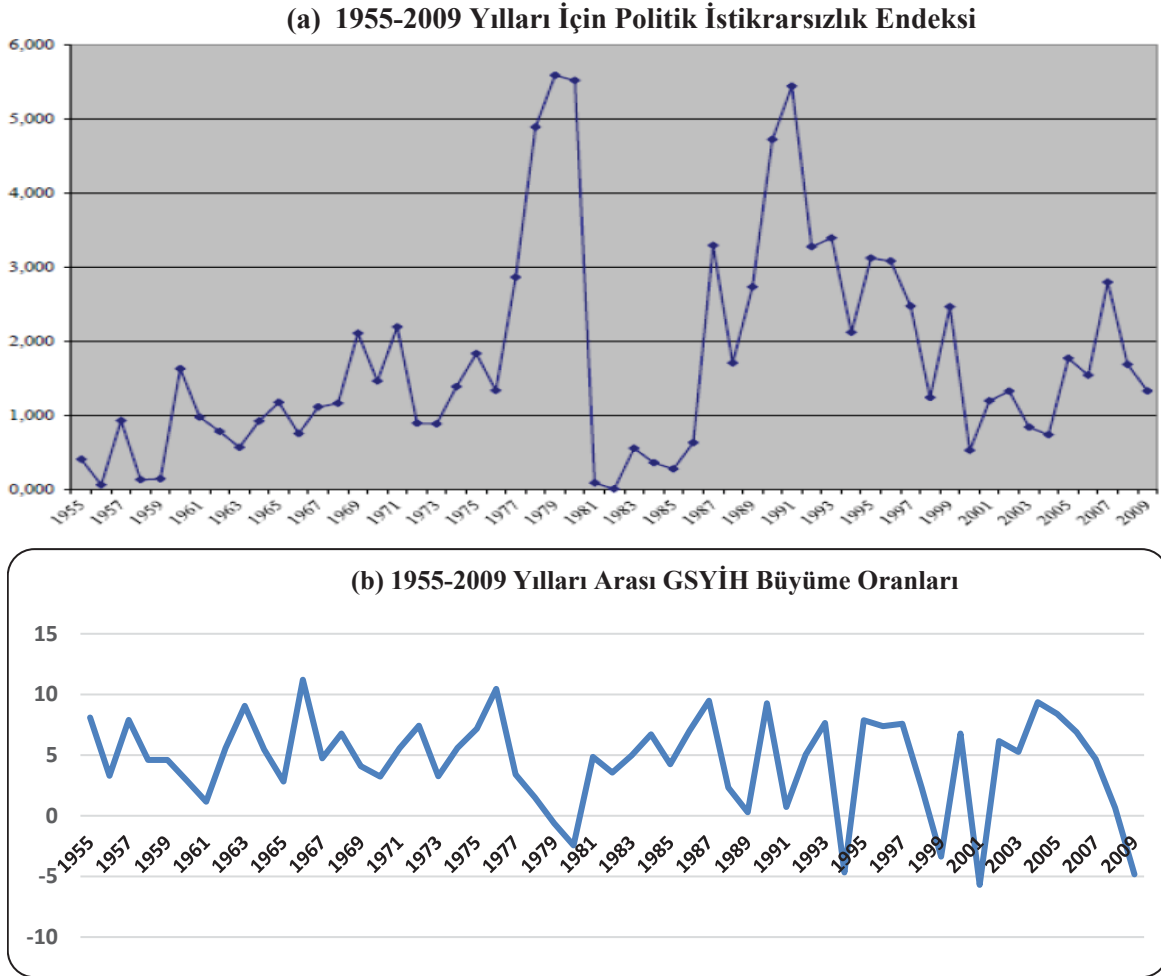
Artan ve Hayaloğlu (2014) 1972-2009 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye için kurumsal yapı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen ve Juselius Eşbütünleşme Analizi ile incelediği çalışmalarında kurumsal yapının göstergesi olarak alınan ve Freedom House’dan elde edilen politik özgürlükler değişkeninin uzun dönem ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Kısa dönemde ise herhangi bir ilişki bulamamışlardır. Türkiye’de kurumsal yapının uzun dönemde ekonomik büyümeyi etkilediği sonucundan yola çıkarak temel hak ve özgürlükler, mülkiyet hakkı, yolsuzluk gibi kurumsal alanda iyileştirmeler daha yüksek bir ekonomik büyüme sağlayacağı görüşünü desteklemektedir. Çam (2014), 2000-2009 yılları arasında politik istikrarsızlığın İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’na kayıtlı firmaların değerleri üzerindeki etkisini Panel Veri Analizi ile incelemiştir. Yazar çalışmasında 3’er aylık dönemler itibarıyla toplam 40 dönem verileri yayınlanan ve İMKB 100 endeksinde yer alan firmalardan oluşan panel veride firma değeri, finansal kaldıraç, firma büyüklüğü, firmanın likiditesi, politik risk primi değişkenlerini kullanmıştır. Politik risk primi değişkeninde daha önce değindiğimiz ICRG politik risk verileri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda politik risk primi ile firma değeri arasında istatistiksel anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yani politik riskteki artış firma değerini olumsuz etkilemektedir. Arslan (2011) Türkiye’de siyasi istikrarsızlık ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) arasındaki ilişkiyi 1987-2007 yılları arasında Johansen (1988) eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli (HDM) testlerini kullanarak incelediği çalışmasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Ayrıca aynı çalışmanın Hata Düzeltme Modeli (HDM) gayri safi yurt içi hâsıladan

siyasi istikrarsızlığa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koymuştur. Bunun anlamı GSYH'dan siyasi istikrarsızlığa doğru bir nedensellik var iken, siyasi istikrarsızlıktan GSYH'ya doğru bir nedensellik ilişkisine yoktur. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de ve incelenen dönem içerisinde politik istikrarsızlığın nedenleri arasında gelişmişlik düzeyi önemli bir faktör olduğu için Türkiye'de hükümetlerin iktidarda kalma süreleri, programlarını yürütebilme yeteneği ve seçimle işbaşına gelmeleri ekonomik gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenebilmektedir. Ayrıca "yüksek ekonomik gelişmişlik düzeyi veya büyüme oranlarının yönetim değişikliğini azaltacağı" şeklindeki başka ülkeler için yapılmış ampirik bulgu Türkiye için de geçerli görülmektedir. Şanlısoy ve Kök (2010) yaptıkları ampirik çalışmada 1987-2006 yılları arasında Türkiye'de politik istikrarsızlıkla ekonomik büyüme arasındaki ters yönlü ilişkinin varlığını literatürle uyumlu olarak Türkiye açısından da doğrulamaktadır. Balan (2016) 1986-2013 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak politik istikrar ve devletin nihai tüketim harcamaları ilişkisi VAR analizi kapsamında araştırılmış, Türkiye ekonomisinde politik istikrarın ve devlet harcamalarının birbirlerinin Granger-cause nedeni olmadıklarını, ancak politik istikrarın devlet harcamalarında meydana gelen değişimin %8'ini; devlet harcamalarının da politik istikrarda meydana gelen değişimin %13'ünü açıkladığı yönünde bulgular elde edilmiştir.

Telatar ve Cangir (2014) tarafından 1955-2009 dönemlerini için Temel Bileşenler Analizi ile Türkiye için Politik İstikrarsızlık Endeksleri oluşturulmuştur. Bu endekslerde daha öncede politik istikrarsızlık endekslerinde sıklıkla kullanılan seçim, hükümet, anayasa, şiddet, suikast, gösteri, PKK, asmud (askeri müdahale, darbe) gibi değişkenlerden elde edilmiştir. Aşağıdaki Grafik 3 (a)'da bu endekslerden suikast, şiddet ve grev değişkenlerinin ağırlıklarının fazla olduğu endeks yer almakta olup, yazarlar tarafından politik istikrarsızlığı en iyi ölçen endeks olarak adlandırılmıştır.

Endeksten elde edilen sonuçları gösteren Grafik 3 (a) incelediğinde Türkiye'de politik istikrarsızlık net bir şekilde görülmektedir. Endeks değerindeki dalgalanmalardan 1961 darbe dönemindeki artış, 1981 darbe dönemindeki artış, 28 Şubat krizinin meydana geldiği dönemdeki artış ile 2007 yılı endeks değerindeki artış dikkat çekmektedir. Bu dönemin endeks değerindeki artışlar hem yönetsel istikrarsızlıktan kaynaklanmakta (askeri müdahale sonucu) hem de darbeye zemin hazırlayan toplumsal huzursuzluk ve şiddet olaylarına dayanmaktadır. Özellikle 1976-1980 arasında endeks değerindeki dikkat çekici artışın 1980 darbesine zemin hazırlayan sağ-sol çatışmasının yaşandığı bu döneme denk gelmesi tesadüf değildir. PKK terör örgütünün eylemlerine başladığı 1983 yılı ile terör örgütünün en yoğun eylemlerini gerçekleştirdiği 1994 arasında dönem incelendiğinde ise politik istikrarsızlık endeksinde gözle görünür bir artışın olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumu Grafik 2'de desteklemektedir. Bu endeksteeki dalgalanmaları gösteren Grafik 3 (a) ile Dünya Bankası veri tabanından elde edilen verilerle oluşturduğumuz Grafik 3 (b)'deki Türkiye'nin GSYH büyüme oranındaki değişimler karşılaştırıldığında politik istikrarsızlığın yoğun olduğu dönemlerde GSYH oranının düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Örneğin 1960 darbe döneminde Politik İstikrarsızlık Endeks değeri zirve noktasında iken GSYH oranı da keskin bir düşüş eğilimindedir. Aynı şekilde 1980 darbe dönemi öncesi ve akabinde zirve yapan politik istikrarsızlık endeksi karşısında GSYH büyüme oranı düşüş eğilimi içindedir. 12 Mart 1971 Muhtırası, Türkiye siyasi tarihine Post-Modern Darbe olarak geçen 28 Şubat süreci, tarihe 27 Nisan 2007'deki E-Muhtıra olarak geçen süreç incelediğinde, politik istikrarsızlık göstergesi olarak literatürde sayılan bu süreçler, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği net bir biçimde görülmektedir. Aynı şekilde PKK terör örgütünün eylemlerinin en yoğun olduğu 1989-1995 yılları arasında politik istikrarsızlık endeksi yüksek değerlere ulaşırken büyüme rakamlarında da istikrarsızlıklar yaşanmış, bu dönemlerde büyümede düşüşler gözlenmiştir. PKK eylemlerinin zirve yaptığı 1993 ve 1994 yıllarında ekonomik büyüme negatif değerleri görürken, politik istikrarsızlık endeksi de istikrarsızlık yönünde keskin bir yükseliş göstermiştir.

Grafik 3: Türkiye’de Politik İstikrarsızlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1955-2009)

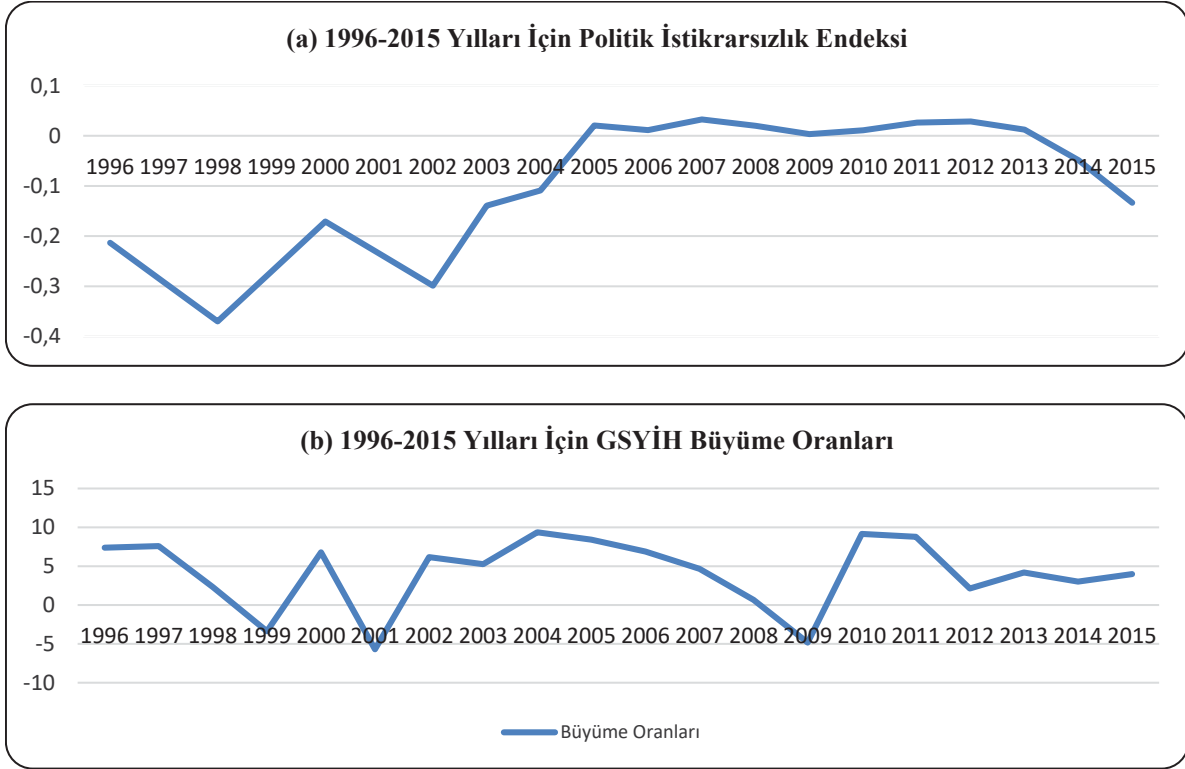

Ayrıca çalışmamızda Dünya Bankası Worldwide Governance Indicators (WGI) veri tabanından elde edilen verilerin Temel Bileşenler Analizi yöntemiyle 1996-2015 yılları için Politik İstikrarsızlık Endeksi elde edilmiştir. Tablo 6’da bu endekste kullandığımız değişkenler, endeks ağırlıkları ve elde ettiğimiz Politik İstikrarsızlık Endeks değerleri verilmiştir. Temel bileşenler analizi ile elde ettiğimiz endeks değerleri ayrıca aşağıdaki Grafik 4 (a)’ya aktarılmıştır. Endeks elde edilirken evIEWS programı yardımıyla elde ettiğimiz hesaplamaları gösteren diğer bilgiler ise Ek 2’de verilmiştir. Temel bileşenler analizi ile elde ettiğimiz bu veriler 1996 yılından başlayıp 200’den fazla ülkeyi kapsayan ve altı yönetim boyutunu (Control of Corruption, Government Effectiveness Political, Stability and Absence of Violence/Terrorism, Regulatory Quality, Rule of Law, Voice and Accountability- Rüşvetin Kontrolü, Hükümetin Etkinliği, Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu, Düzenleyici Kalite, Hukukun Üstünlüğü, Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik) içeren göstergelerden oluşmaktadır. Çalışmada kullandığımız temel bileşenler analizi yöntemi 1901 yılında Karl Pearson tarafından ortaya konulmuş olup, 1933 yılında Hotelling tarafından geliştirilmiştir. Temel bileşenler analizi çok sayıda birbiri ile ilişkili değişkenler içeren veri setinin boyutlarını, veri içerisinde var olan değişimlerin mümkün olduğunca korunarak daha az boyuta indirgenmesini sağlayan bir dönüşüm tekniğidir. Bu teknik eldeki veriyi daha az sayıda değişkenle ifade edebilecek en iyi dönüşümü belirlemeyi amaçlar. Bu dönüşüm sonrasında elde edilen değişkenler ilk değişkenlerin temel bileşenleri olarak adlandırılır. İlk temel bileşen varyans değeri en büyük olan değer olup, diğer temel bileşenler varyans değerleri azalacak şekilde sıralanır. Temel bileşenler analizinin avantajları arasında gürültüye karşı düşük hassasiyet, bellek ve kapasite ihtiyaçlarının azalması, az boyutlu uzaylarda daha etkin çalışması sıralanabilir(Yazar vd. 2009:51).

Tablo 6: Politik İstikrarsızlık Endeksi Değişkenleri ve Endeks Ağırlıkları

Endeks Ağırlığı	0,231529807	0,181373185	0,12422851	0,20219545	0,127909539	0,132763508	1
Yıllar	Rüşvetin Kontrolü	Hükümetin Etkinliği	Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	Düzenleyici Kalite	Hukukun Üstünlüğü	Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik	Politik İstikrarsızlık Endeksi
1996	-0,22896	-0,00561	-1,26818	0,231855	-0,17111	-0,2019	-0,213383977
1998	-0,58282	-0,28203	-1,29971	0,522607	-0,13111	-0,83838	-0,369961378
2000	-0,33359	0,015522	-0,84621	0,362981	-0,06097	-0,42891	-0,170893285
2002	-0,71013	0,044618	-0,86776	0,087176	-0,06072	-0,33431	-0,298648624
2003	-0,2284	0,039342	-0,80906	0,030961	0,133721	-0,12387	-0,139335956
2004	-0,17316	0,043423	-0,84387	0,074551	0,133306	-0,02949	-0,10883924
2005	-0,0187	0,162546	-0,59658	0,271832	0,157331	-0,04211	0,020537142
2006	0,010824	0,170166	-0,60275	0,301706	0,042624	-0,10247	0,0113424
2007	0,091911	0,311507	-0,81805	0,32845	0,017823	-0,09258	0,032553985
2008	0,08589	0,271807	-0,84402	0,273631	0,082915	-0,07915	0,019757951
2009	0,075107	0,289082	-1,0319	0,296313	0,102633	-0,08592	0,003263093
2010	0,029907	0,309456	-0,91957	0,310519	0,117896	-0,11725	0,01111378
2011	0,055276	0,363632	-0,95425	0,382276	0,078581	-0,16097	0,026180262
2012	0,172572	0,414509	-1,19409	0,426679	0,043099	-0,22679	0,028471767
2013	0,116711	0,386445	-1,20091	0,435816	0,084075	-0,26149	0,012083169
2014	-0,12168	0,380732	-1,06844	0,40796	0,036804	-0,33128	-0,048636022
2015	-0,1147	0,232911	-1,2758	0,330284	-0,0603	-0,37439	-0,133440875

Grafik 4: Türkiye’de Politik İstikrarsızlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1996-2015)

1996-2015 yıllarını kapsayan Politik İstikrarsızlık Endeks değerleri Grafik 4 (a)’ya aktarılmıştır. Bu dönemdeki politik istikrarsızlığın seyri incelendiğinde, 1996-2005 arasında endeks değerleri ile 2012 sonrası dönemi kapsayan endeks değerleri politik istikrarsızlığın yoğun olduğu dönemleri işaret etmektedir. Bu dönemler kendi içinde incelendiğinde özellikle 1996-2002 yılları arasındaki politik istikrarsızlığın Ek 1’e aktarılan veriler yardımıyla yönetsel istikrarsızlıktan kaynaklandığını söyleyebiliriz. 28 Şubat hadisesi, kısa süren koalisyon hükümetlerinin oluşturduğu çalkantılı dönemler bu döneme rastlamaktadır. Bu dönemde endeks değerindeki olumsuz hareketi ile büyüme rakamları aynı yönde seyretmekte, bu durum politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisine kanıt sunmaktadır. Sonrasında AKP’nin tek başına iktidara gelmesiyle politik istikrarsızlık endeksi olumlu yönde hareket etmekte, 2008 küresel ekonomik krizin etkilerinin hissedildiği yıllara kadar büyüme rakamları da bu olumlu harekete eşlik etmektedir. 2009 yılındaki büyümede yaşanan düşüşün en önemli nedeni küresel ekonomik krizdir. Politik istikrarsızlık endeksinin 2013 sonrası seyrine baktığımızda bir düşüş trendine girdiği görülmektedir. 2013 Gezi Parkı Protestoları, 2014 6-7 Ekim Olayları, 2016 darbe girişimi ve son zamanlardaki DEAŞ, Suriye ve diğer komşu ülkelerin durumu bu dönemde yaşanması çok önemli bir göstergedir. Özellikle 2013 Gezi Olayları sonrası Politik İstikrarsızlık Endeksinin keskin bir düşüş eğilimi göstermesi son zamanlarda ülkemizde yaşanan olayların etkisini gözler önüne sermektedir. Buda bize bu dönemdeki politik istikrarsızlığın nedeninin toplumsal şiddet ve huzursuzluk olayları sonucu olduğu göstermektedir. Ayrıca Grafik 4 ekonomik büyüme ile politik istikrarsızlığın seyri konusunda karşılaştırma yapma imkânı vermektedir. Politik istikrarsızlığın azaldığı dönemlerde ekonomik büyüme görece olarak daha olumlu yönde ilerlemektedir. Politik istikrarsızlığın azalmaya başladığı 2002 yılından sonraki dönemlerde ekonomik büyümedeki gözle görünür artış çalışmamızın en önemli hipotezi olan politik istikrarsızlığı ekonomik büyümeye olan olumsuz etkisini kanıtlamaktadır. Politik istikrarsızlık ekonomik büyüme ilişkisinin seyrini bozan dönem 2008 krizinin yaşandığı dönemin öncesi ve sonrasıdır. Bu dönemde ekonomik büyümede yaşanan düşüşün sebebinin çok büyük bir kısmı küresel piyasalardaki durumdur. Ayrıca bu dönemde 27 Nisan e-muhtıra ve o dönem yaşanan cumhurbaşkanlığı seçim krizinin yaşandığını da belirtmemiz gerekmektedir.

SONUÇ

Ekonomik büyüme; insan kaynağı, doğal kaynaklar, sermaye, teknolojik gelişmeler gibi doğrudan faktörler ile kurumsal yapı, toplam talebin boyutu, tasarruf oranları ve yatırım oranları, finansal sistemin etkinliği, bütçe ve maliye politikaları, emek göçü ve emek piyasası, sermaye ve hükümetin etkinliği gibi dolaylı faktörlerden etkilenmektedir. Ekonomik büyümeyi etkileyen dolaylı faktörlerden biri olan politik yapı ve bu yapıdaki istikrarsızlığın standart büyüme muhasebesi denklemi $Y = F(A, K, L)$ içerisinde yer alan tüm değişkenleri olumlu veya olumsuz, doğrudan veya dolaylı birçok etkisi vardır. Bu değişkenlere yapılan her etki ülkelerin ekonomik büyüme performansını da etkileyecektir. Örneğin ülkede var olan politik istikrarsızlık ülkenin ekonomi politikası üzerinde bir belirsizlik ortaya çıkaracak, ortaya çıkan bu belirsizlik ülkeye yabancı sermaye girişini olumsuz etkileyecek, bu olumsuz etki ekonomik büyümenin en önemli kaynaklarından biri olan yatırımları azaltacaktır. Oluşan bu zincirleme etki ülkenin ekonomik büyümesine olumsuz etki yapacaktır. Hükümet enflasyonunun yaşandığı bir ülkede kararlı bir ekonomi politikası yürütülmesi mümkün değildir. Her gelen hükümet kendi dünya görüşü çerçevesinde politikalar uygulayacaktır. Politikalarda yaşanan sürekli değişim ülke üzerinde güvensizlik ortamı oluşturacaktır. Toplumsal huzursuzluğun yaşandığı bir ülkede can ve mal güvenliğini sağlamak da mümkün değildir. Can ve mal güvenliğinin sağlanmadığı bir ülkede yatırımların artması ve bu yolla ekonominin büyümesi mümkün değildir. Politik istikrarsızlık hem fiziki hem beşeri sermayeye zarar verecektir. Beşeri sermaye yatırımları son büyüme teorilerinin üzerinde önemle durduğu bir konudur. Politik istikrarın olmadığı bir yerde beşeri sermayenin gelişmesi mümkün değildir. En basitinden sürekli bir hükümet değişikliğinin yaşandığı bir yerde hükümetin milli eğitimden sorumlu bakanı da değişecektir. Her yönetim değişikliği beraberinde başka değişiklikleri de beraberinde getirecek, beşeri sermayeye en önemli katkı olan eğitimde olumsuzluklar ortaya çıkacaktır. Politik istikrarsızlığın eğitim düzeyi ile negatif ilişkili olduğu yolunda ampirik kanıtlar bulunmaktadır. Sonuç olarak politik istikrarsızlık eğitimi, eğitimdeki olumsuzluk beşeri sermayeyi, beşeri sermayedeki olumsuzluklar da ekonomik büyüme performansını olumsuz etkileyecektir. Politik istikrarsızlığın olduğu bir ülkede teknolojik gelişmelerin gerçekleşmesi de beklenemez. Suriye'nin durumu düşünüldüğünde, ülkede yaşanan istikrarsızlığın istikrarı sonucunda ülkeye sermaye girişinin olması, beşeri sermayenin gelişmesi, teknolojinin gelişmesi, doğal kaynaklarını verimli bir şekilde kullanması pek mümkün görünmemektedir. Görüldüğü gibi politik istikrar ekonomik büyümeyi etkileyen belirleyiciler üzerinde oldukça etkilidir. Konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalar da bu durumu desteklemektedir.

Suikastlar, bakanlar kurulu değişiklikleri, iç savaş, darbeler, büyük hükümet krizleri, gösteriler, etnik gerginlikler, yönetici değişiklikleri, bölünme, hükümetin istikrarı, gerilla savaşları, iç savaş, temel anayasal değişiklikler, iç çatışmalar, seçim sayısı, kutuplaşma (polarizasyon), iktidar partisinin iktidardaki yıl sayısı, tasfiyeler, rejim değişiklikleri, dini gerginlikler, devrimler, isyanlar, görevden ayrılan veya alınan veto oyuncularının sayısı (önemli görevlerde bulunan ve alınan önemli kararlarda veto hakkı olan kişilerin görevden ayrılması veya alınması), grevler gibi literatürde birçok politik istikrarsızlık göstergesi vardır. Ülkemiz bu politik istikrarsızlık göstergelerinden birçoğunu tarihsel süreçte yaşamıştır. Askeri müdahaleler, terör olayları, faili meçhul cinayetler ve suikastlar, koalisyon hükümetleri, görev süresi çok kısa süren hükümetler sonucu oluşan yönetsel istikrarsızlıklarla büyümeye çalışan bir ülkedir. Sokağa çıktığımızda vatandaşlarımıza ülkemizin en büyük sorunu ne diye sorulduğunda en çok verilen cevabın terör ve ekonomi olması bu durumu özetler niteliktedir.

Çalışmamızın amacı ülkemizin tarihsel süreçte politik istikrarsızlık göstergeleri kapsamında inceleyerek ekonomik büyüme ilişkisini ortaya koymaktır. Bu kapsamda 1946-2016 yılları arasında yaşanan askeri müdahale sayısı, yaşanan hükümet değişiklik sayısı, başbakanlık değişiklik sayısı, koalisyon hükümet sayısı, askeri yönetimine etkisiyle kurulan hükümet sayısı, politik cinayet sayısı, toplumsal olaylardaki can kaybı sayısı, terör olaylarındaki can kaybı sayısı araştırılarak veriler grafiğe dökülmüştür. Ayrıca dünya bankası veri tabanından elde ettiğimiz verileri kullanarak temel bileşenler analizi yöntemi ile politik istikrarsızlık endeksi oluşturulmuştur. Bunun yanında çalışmamızda daha önceki bir çalışmada oluşturulmuş Politik İstikrarsızlık Endeksine de yer verilmiştir. Kendi ürettiğimiz politik istikrarsızlık endeksi ve başka bir çalışmadan elde edilmiş endeks ile dünya bankası veri tabanından elde ettiğimiz GSYH büyüme oranı verileri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda

ülkemizde dönem dönem politik istikrarsızlık endeks değerinde keskin yükselişlerin yaşandığı, bu yükselişlerin karşısında ekonomik büyümenin düştüğü görülmektedir. Hafızalarımıza yer eden olaylar düşünüldüğünde bu sonuç maalesef beklenen bir sonuçtur. Bunu yanında 1946-2016 yılları için elde ettiğimiz verileri aktardığımız grafikler incelendiğinde politik istikrarsızlık göstergelerinin arttığı yıllarda ülkemizin ekonomik büyümenin düşüş eğiliminde olmasının tesadüfi olmadığı, yani istikrarsızlığa yol açan olayların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Nispeten istikrarlı olan dönemlerde ekonomik büyüme performansının da iyi olması vardığımız sonucu destekler niteliktedir.

Bu kapsamda gerek çalışmamızda elde ettiğimiz veriler gerekse konu hakkındaki mevcut literatür birbiriyle uyumludur. Politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisi dikkate alındığında, ülkemizde ekonomik büyüme performansının iyileştirilmesi için politik istikrarsızlıkları minimize edecek politikalar izlenmelidir. Ülkemizde politik istikrarsızlıklara neden olan en büyük politik istikrarsızlık göstergesi toplumsal huzursuzluklara neden olan, hem can hem de mal kaybına neden olan terör olayları olarak gözükmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde politik istikrarsızlıkları minimize etmek için atılacak en büyük adım terörü ortadan kaldıracak önlemler alınmasıdır. Bunun yanında literatürde demokratikleşmenin politik istikrarsızlığı azalttığı sonucu bağlamında ülkemizin demokratikleşme yönünde atacağı adımlar ekonomik büyüme performansını olumlu etkileyeceğinden, politika yapıcılarının bu yönde politikalar üretmesi gerekmektedir. Ayrıca darbelere zemin hazırlayan etmenler ortadan kaldırılmalıdır. Hukukun üstünlüğü, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlandığı, toplumun geniş bir kesimini kucaklayan sivil bir anayasa yürürlüğe konularak darbeler tarihi açılmayacak şekilde kapatılmalıdır. Politik istikrarlılıkta önemli bir etken olan kurumsal kalite konusunda adımlar atılmalı, kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verilebilirlik etkin bir hale getirilmelidir. Jeopolitik konumundan kaynaklı politik istikrarsızların giderilmesi için ise etkin bir dış politikası geliştirilmelidir. Bulduğumuz coğrafyada alınacak kararlarda söz sahibi olacak güçlü bir irade sergilenmelidir. Bunun için ise ekonomik ve askeri güç çok önemlidir. PKK ve DEAŞ gibi terör örgütlerin eylemlerini engellemek için iç güvenliği yanı sıra sınır güvenliği de sağlanmalıdır. 1960'lı yıllarda Arjantin ekonomisinde kişi başına düşen milli gelir Japon ekonomisinden çok yüksek olmasına rağmen Arjantin'in siyasi tarihinde eksik olmayan siyasal şiddet, darbe ve istikrarsızlık Arjantin ekonomisini Japon ekonomisinin çok gerisinde bırakması, bunun yanında Birinci ve İkinci Dünya Savaş'larını yaşayan birçok ülkenin politik istikrara kavuşmalarından sonra yaşamış oldukları büyüme performansı konuyla alakalı üzerinde düşünülmesi gereken örneklerdir.

KAYNAKÇA

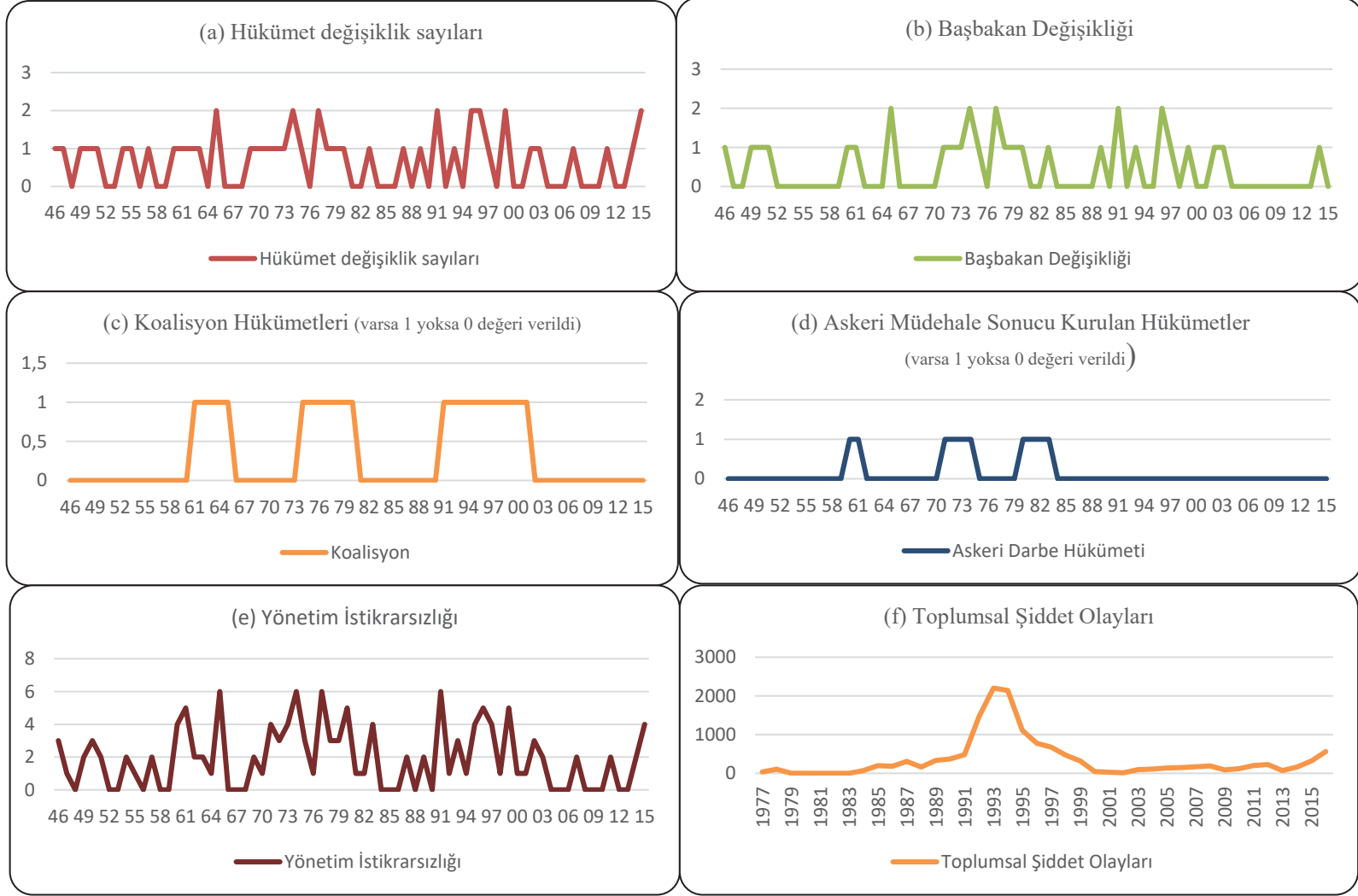
- Aisen, A. ve Veiga, F.J. (2013). "How does political instability affect economic growth?", *European Journal of Political Economy*, 29, 151-167.
- Alesina, A. ve Perotti, R. (1996). "Income distribution, political instability, and investment", *European Economic Review* 40, 1203-1228.
- Alesina, A., Ozler, S., Roubini, N., ve Swagel, P. (1996). "Political instability and economic growth", *Journal of Economic Growth*, 2(1), 189-211.
- Ali, A.M. ve Isse, H. S. (2003), "Determinants of Economic Corruption: A Cross-Country Comparison", *Cato Journal*, Vol. 22, Issue 3, 449-466.
- Alcántar-Toledo, J., & Venieris, Y. P. (2014), "Fiscal policy, growth, income distribution and sociopolitical instability", *European Journal of Political Economy*, 34, pp.315-331. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2014.03.002.
- Arslan, Ü. (2011). "Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği", *Ege Akademik Bakış*, 1, 73-80.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2014). "Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği", *Sosyo Ekonomi*, 2, 347-366.

- Balan, F. (2016), “Politik İstikrar ve Devlet Harcamaları İlişkisi: 1986-2013 VAR Analizi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:14, Sayı:27, 519-537.
- Barro, R. J. (1996). “Democracy and growth”, *Journal of economic growth*, 1(1), 1-27.
- Barro, R. J. (1997). “Determinants of Economic Growth:A Cross-Country Empirical Study”, *Harvard University Development Discussion Paper* 579.
- Barro, R. J. (1998). “Notes on Growth Accounting”, *National Bureau of Economic Research Working Paper Series No. 6654*, <http://www.nber.org/papers/w6654.pdf>, 23.03.2017.
- Barro, R. J. ve Sala-i-Martin, X. (2004). *Economic Growth*, Second Edition, London: The MIT Press.
- Bellettini, G. (1998), “Aggregate uncertainty, political instability and income redistribution”, *European Journal of Political Economy*, Vol 14, 19-33.
- Bienen, H. S ve Van De Walle, N. (1991). *Of Time and Power: Leadership Duration in the Modern World*, Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Brückner, M., & Gradstein, M. (2015), “Income growth, ethnic polarization, and political risk: Evidence from international oil price shocks”, *Journal of Comparative Economics*, 43, pp.575–594. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jce.2014.05.005>.
- Butkiewicz, J. L. ve Yanikkaya, H. (2005). “The impact of sociopolitical instability on economic growth: Analysis and implications”, *Journal of Policy Modeling*, 27, 629–645.
- Campos, N. F. ve Karanasos, M. G. (2008). “Growth, volatility and political instability: Non-linear time-series evidence”, *Economics Letters*, 100, 135–137.
- Campos, N. F. ve Karanasos, M. G. ve Tan, B. (2012). “Two to Tangle: Financial Development, Political Instability And Economic Growth in Argentina”, *Journal of Banking & Finance*, 36, 290–304.
- Campos, N. F. ve Nugent, J. B. (2002). “Who is afraid of political instability?” *Journal of Development Economics*, Vol, 67, 157–172.
- CNN Turk (2015). “İşte Türkiye’de bugüne kadar kurulan koalisyon hükümetleri”, <http://www.cnnturk.com/turkiye/iste-turkiyede-bugune-kadar-kurulan-koalisyon-hukumetleri?page=1>, 10.02.2017.
- Cumming, D., Rui, O. ve Wu, Y. (2016). “Political Instability, Access to Private Debt, and Innovation Investment in China”, *Emerging Markets Review*, 29, 68–81.
- Çam, A. V. (2014). “Politik Riskin Firma Değeri İle İlişkisi: İMKB’ye Kayıtlı Firmalar Üzerinde Bir Uygulama”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 15 (1), 109-122.
- Jong-A-Pin, R. (2009), “On the measurement of political instability and its impact on economic growth”, *European Journal of Political Economy*, 25, 15–29. doi:10.1016/j.ejpoleco.2008.09.010.
- Hall, R. E., ve Jones, C. (1997), “Levels of Economic Activity Across Countries”, *The American Economic Review*, 87(2), 173-177.
- Hürriyet (2014). “6-7 Ekim’in acı bilançosu 50 ölü”. <http://www.hurriyet.com.tr/6-7-ekim-in-aci-bilancosu-50-olu-27525777>, 05.02.2017.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man*, London, UK: William Heinemann Ltd.
- Le, Q. V. ve Zak, P. J. (2006), “Political risk and capital flight”, *Journal of International Money and Finance*, 25, 308-329.
- Mendez, F. ve Sepulveda, F. (2001), “Corruption, growth and political regimes: Cross country evidence”, *European Journal of Political Economy*, Vol. 22,82-98.

- Miljkovic, D. ve Rimal, A. (2008). "The impact of socio-economic factors on political instability: A cross-country analysis", *The Journal of Socio-Economic*, s 37, 2454–2463.
- Milliyet (2012). "28 Yılın Acı Bilançosu:35 Bin 300 Kişi Terör Kurbanı Oldu", <http://www.milliyet.com.tr/28-yilin-aci-bilancosu-35-bin-300-kisi-teror-kurbani-oldu-siyaset-1581690/>, 05.02.2017.
- Milliyet (2010). "26 Yılın Kanlı Bilançosu", <http://www.milliyet.com.tr/26-yilin-kanli-bilancosu-gundem-1254711/>, 05.02.2017.
- Parlak yıldız, F. M. ve Güvel, E. A. (2015). "Politik Sistemler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Arasındaki İlişki", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:3, Sayı:16, 386-407.
- Rodrik, D. (2000), "Institutions for high-quality growth: What they are and how to acquire them". *Studies in Comparative International Development*, 35(3), pp 3–31. doi:10.1007/BF02699764.
- Sabah (2016). "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 15 Temmuz'un şehit sayısı yükseldi", <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/10/26/cumhurbaskani-erdogan-15-temmuzun-sehit-sayisi-yukseldi>, 04.02.2017.
- Sanders, D.(1981). *Patterns of Political Instability*, UK, London: The Mac Millan Press.
- Shera, A., Dosti, B. ve Grabova, P. (2014), "Corruption impact on Economic Growth: An empirical analysis", *Journal of Economic Development, Management, IT, Finance and Marketing*, 6(2), 57-77.
- Siddiqui, D.A. ve Ahmed, Q.M. (2010), "Institutions and Economic Growth: A Cross country Evidence" *MPRA Paper No. 19747*.
- Siermann, Clemens L.J., (1998), *Politics, Institutions and the Economic Performance of Nations*, Northampton, MA: Edward Elgar Publishing Inc.
- Mauro, M. (1995), "Corruption and Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 110, No. 3 681-712
- Şanlısoy, S. ve Kök, R. (2010), "Politik İstikrarsızlık - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2006)", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:25, Sayı:1,101-125.
- Tavarez, J. ve Wacziarg, R. (2001), "How democracy affects growth", *European Economic Review*, 45, 1341-1378.
- Telatar, E.ve Cangir, N. (2014). "Türkiye İçin Politik İstikrarsızlık Endeksleri: 1955-2009 Dönemi", *Sosyo Ekonomi*, 1, 9-30.
- The PRS Group, "Guide to Data Variables", <http://epub.prsgroup.com/list-of-all-variable-definitions>, 02.02.2017.
- The Worldwide Governance Indicators (2017). <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>, 05.02.2017.
- Ünsal, E.(2009). *Makro İktisat*. Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Yazar, I. ve Yavuz, H. S. ve Çay, M. A. (2009). "Temel Bileşen Analizi Yönteminin ve Bazı Klasik ve Robust Uyarlamalarının Yüz Tanıma Uygulamaları" *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXII. Sayı 1, 49-63.

Ek 1

Grafik 5: Türkiye’de Politik İstikrarsızlığın Seyri

Ek 2

Tablo 7: İstikrarsızlık Göstergelerine İlişkin İstatistikler

	Rüşvetin Kontrolü	Hükümetin Etkinliği	Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	Düzenleyici Kalite	Hukukun Üstünlüğü	Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik
Ortalama	-0,1630	0,1451	-0,9828	0,3060	0,0119	-0,2683
Medyan	-0,1182	0,1664	-0,9369	0,3195	0,0397	-0,2143
Maksimum	0,1726	0,4145	-0,5966	0,5226	0,1573	-0,0295
Minimum	-0,7101	-0,2820	-1,2997	0,0310	-0,1711	-0,8384
Standart Sapma	0,2619	0,2003	0,2189	0,1286	0,1028	0,2149
Çarpıklık	-0,5968	-0,4167	0,0255	-0,6599	-0,3221	-1,0953
Basıklık	2,1719	2,1982	2,0020	2,8754	1,8105	3,6267
J. Bera	1,7586	1,1144	0,8322	1,4645	1,5249	4,3261
Olasılık	0,4151	0,5728	0,6596	0,4808	0,4665	0,1150
Toplam	-3,2599	2,9011	-1,9655	6,1207	0,2386	-5,3666
Gözlemler	20	20	20	20	20	20

Tablo 8: İstikrarsızlık Göstergelerine İlişkin Özdeğer Tablosu

	Değer	Oran	Birikimli Oran
TB1	3,4558	0,5760	0,5760
TB2	1,6281	0,2714	0,8473
TB3	0,4929	0,0821	0,9295
TB4	0,2262	0,0377	0,9672
TB5	0,1810	0,0302	0,9973
TB6	0,0161	0,0027	1,0000

Tablo 9: İstikrarsızlık Göstergelerine İlişkin Özvektör Tablosu

Değişken	TB1	TB2	TB3	TB4	TB5	TB6
Rüşvetin Kontrolü	0,428683	0,430773	-0,04698	0,109163	0,545738	-0,56455
Hükümetin Etkinliği	0,421035	0,398324	-0,14884	0,234775	-0,7639	-0,05702
Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	0,32758	0,460967	0,710412	0,383222	-0,06891	-0,15462
Düzenleyici Kalite	-0,19615	0,654211	0,576017	0,079561	0,113344	0,427272
Hukukun Üstünlüğü	0,485729	0,023658	0,230357	0,832794	-0,05427	0,118123
Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik	0,507193	0,121369	-0,29342	0,29365	0,313187	0,676472

Tablo 10: Göstergeler Arasındaki Korelasyonlar

	Rüşvetin Kontrolü	Hükümetin Etkinliği	Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	Düzenleyici Kalite	Hukukun Üstünlüğü	Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik
Rüşvetin Kontrolü	1,00					
Hükümetin Etkinliği	0.837392	1,00				
Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	0.149596	0.155587	1,00			
Düzenleyici Kalite	0.164205	0.084776	-0.506925	1,00		
Hukukun Üstünlüğü	0.670660	0.637677	0.576491	-0.304332	1,00	
Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik	0.705105	0.652448	0.582378	-0.540023	0.765623	1,00

Tablo 11: Faktör Rotasyonu

	F1	F2
Rüşvetin Kontrolü	0.975758	-0.068467
Hükümetin Etkinliği	0.863625	-0.004130
Siyasal İstikrar ve Şiddet/Terörizm Yokluğu	0.236082	0.714742
Düzenleyici Kalite	0.113209	-0.911852
Hukukun Üstünlüğü	0.725254	0.458265
Güvenilirlik ve Hesap Verebilirlik	0.738887	0.630183